

Sygn. akt III UK 29/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Z. K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G.

o przyznanie renty rodzinnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 listopada 2014 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 17 lipca 2013 r. ,

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego kwotę 120
(sto dwadzieścia) zł, powiększoną o stawkę należnego podatku
od towarów i usług, na rzecz adwokata M. B. tytułem kosztów
nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w
postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 10 kwietnia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. odmówił Z. K. prawa do renty rodzinnej po ojcu. Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2012 r. Sąd Okręgowy w G. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie wnioskodawcy ustalając, że Z. K., urodzony dnia 3 listopada 1952 r., pobiera od 1993 r. rentę. Początkowo była to renta inwalidzka III grupy, a od 1995 roku - II grupy. Obecnie pobiera rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji przyznaną na stałe. Dnia 8 lutego 2012 r. ubezpieczony złożył kolejny wniosek o ustalenie prawa do renty rodzinnej po zmarłym w dniu 21 czerwca 2001 r. ojcu J. K., który Sąd uznał za niezasadny.

Wyrokiem Sądu Apelacyjnego, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, sygn. akt: [...] z dnia 17 lipca 2013 r. został oddalona apelacja wnioskodawcy. Sąd Apelacyjny ustalił, że ubezpieczony ma wadę wzroku od dzieciństwa oraz pozostawał w zatrudnieniu przez okres ponad 20 lat, a ojciec J. K. wspierał go finansowo. Uznał jednak, że całkowita niezdolność do pracy Z. K. powstała dopiero w 1997 r., czyli w 45 roku życia, a wcześniej była poprzedzona częściową niezdolnością do pracy od 1993 r. W związku z powyższym na podstawie art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecny jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz.1440 ze zm.; dalej również jako: ustawa) stwierdził, że aby nabyć prawo do renty rodzinnej całkowita niezdolność do pracy, a nie tylko samo schorzenie, musi powstać do ukończenia 16 roku życia lub do ukończenia nauki, w szkole nie później jednak niż do osiągnięcia 25 roku życia przez ubiegającego się o rentę rodzinną. W niniejszej sprawie przedstawiony warunek nie został spełniony, dlatego apelującemu nie przysługuje prawo do renty rodzinnej po ojcu J. K.

Wyrok ten zaskarżył skargą kasacyjną w całości pełnomocnik powoda, wskazując, że podstawy kasacyjne stanowią:

1) naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 12 i 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 65 i 67 tej ustawy przez „błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na niewłaściwej interpretacji i zakresu zastosowania wskazanego przepisu, dokonanej przez Sąd Apelacyjny zakładającej, że

przyznanie uprawnienia do renty rodzinnej możliwe jest jedynie w przypadku orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy podmiotu ubiegającego się o takie świadczenie, gdy tymczasem z wykładni systemowej i celowościowej wskazanych przepisów należy uznać, iż nie jest to warunek niezbędny dla uznania zasadności roszczenia powoda,

2) naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 68 tej ustawy przez błędną wykładnię i przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że decydującą przesłanką w sprawie przyznania prawa do renty rodzinnej jest ta, która zakłada konieczność sprawdzania stopniowalności niezdolności do pracy powoda w momencie wskazanym przez literalne brzmienie ustawy, bez odniesienia się do zakresu badania przez sąd orzekający, co do możliwości wykonywania dotychczasowej pracy, ani też przekwalifikowania się w celu podjęcia dalszej pracy zawodowej, jak też samodzielnej egzystencji. Oparcia swoich ustaleń jedynie na kryterium wskazanym w opinii biegłego z pominięciem zagadnień odnoszących się do stopniowego pogorszenia się stanu zdrowia uprawnionego podmiotu, w tym również konieczności wsparcia udzielonego powodowi przez osoby trzecie, co powoduje niemożnością samodzielnego egzystowania. Sytuacja ta nie pozostaje bez wpływu w połączeniu z jego obecnym stanem faktycznym i prawnym na konieczność uzyskania prawa do renty rodzinnej”.

Jako zagadnienie prawne uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał kwestię: „Czy w stosunku do osoby ubiegającej się o przyznanie jej uprawnienia do renty rodzinnej należy jedynie ustalić, że ubiegający się podmiot musi zostać całkowicie uznany za niezdolnego do pracy zgodnie z art. 12 w chwili wskazanej w art. 68, przy jednoczesnym uwzględnieniu treści art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a więc w takim przypadku będzie miała zastosowanie jedynie wykładnia zawężająca przepisów wskazanej regulacji, czy też możliwe jest przyznanie wyżej wymienionego uprawnienia już w sytuacji, kiedy orzeczono częściową niezdolność do pracy ze wskazaniem, że zmiany chorobowe postępują systematycznie w kierunku całkowitego orzeczenia o niezdolności do pracy, co

byłoby zgodne z brzmieniem art. 13 ust 4 cytowanej ustawy z jednoczesną niemożliwością samodzielnej egzystencji, o której mowa w art. 13 ust. 5, a zatem osoba taka nie może zostać przekwalifikowana, by powrócić na rynek pracy, a wręcz odwrotnie wydano w późniejszym terminie orzeczenie o całkowitej niezdolności do pracy i przyznano rentę z tytułu trwałej niezdolności do pracy. Przy czym sytuacja taka jest następstwem wrodzonej i postępującej od najmłodszych lat życia powoda wady wzroku, która uniemożliwiła mu i nadal uniemożliwia samodzielną egzystencję.”

Wskazując na powyższe, wniósł o uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego, oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w G., VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 19 grudnia 2012 r., oraz przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu wynagrodzenia i wydatków poniesionych na koszty procesowe z tytułu udzielonej z urzędu powodowi pomocy prawnej na etapie postępowania kasacyjnego; ewentualnie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy oraz przyznanie pełnomocnikowi działającemu z urzędu wynagrodzenia i zwrotu kosztów procesowych z tytułu udzielonej powodowi pomocy prawnej na etapie postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna.

W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 29 września 2006 r. w sprawie sygnatura akt II UZP 10/06, Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że dziecko, które stało się całkowicie niezdolne do pracy i samodzielnej egzystencji po osiągnięciu wieku określonego w art. 68 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie nabywa prawa do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 3 tej ustawy (OSNP 2007 nr 5-6, poz. 75, Biul. SN 2006 nr 9, s. 15).

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy podniósł m.in., że wątpliwości co do wykładni przepisu art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach wynikają z

niejednoznacznej treści tej normy prawnej. Przepis art. 68 ust. 1 w pełnym brzmieniu stanowi: dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej: 1) do ukończenia 16 lat, 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 rok życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2. To ostatnie uregulowanie Sąd poddał wykładni gramatycznej, historycznej, teleologicznej oraz dodatkowo stwierdził, że prawo do renty zarówno z tytułu niezdolności do pracy, jak i renty rodzinnej, ustawa wiąże z podleganiem ubezpieczeniu społecznemu. Osoby które stały się niezdolne do pracy, w tym także do samodzielnej egzystencji, nabywają prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy tylko wówczas, gdy powstanie niezdolności do pracy poprzedza odpowiedni okres ubezpieczenia (art. 57 ust. 1 pkt 3 i art. 58). Jeżeli nie były ubezpieczone, a przed powstaniem zdarzenia uprawniającego do renty miały możliwość wykonywania pracy lub innej działalności będącej tytułem ubezpieczenia, lecz z możliwości tej nie skorzystały, to nie nabywają prawa do renty ani do innych świadczeń z ustawy o emeryturach i rentach. Powiązanie prawa do renty rodzinnej z ubezpieczeniem polega na tym, że osoba, po śmierci której powstaje to prawo, musi mieć odpowiednio długi okres ubezpieczenia albo, po osiągnięciu takiego okresu, korzystać ze świadczeń z tego ubezpieczenia - emerytury lub renty (art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach). Ubezpieczenie społeczne obejmuje także członków rodziny ubezpieczonego w postaci prawa do renty rodzinnej w razie jego śmierci. Prawo to obejmuje tylko tych członków rodziny, co do których na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek ich utrzymania, a którzy nie mieli możliwości zgłoszenia się do własnego ubezpieczenia. Są to między innymi wymienione w art. 68 dzieci zmarłego, które ze względu na wiek lub pobieranie nauki nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności. Jeżeli przed ukończeniem nauki lub osiągnięciem wieku uprawniającego do działalności zarobkowej staną się całkowicie niezdolne do pracy, to nie mają obiektywnej możliwości podlegania ubezpieczeniu społecznemu i związanej z tym możliwości uzyskania świadczeń z własnego ubezpieczenia. Natomiast istnieje taka możliwość w przypadku osoby, która po zakończeniu

pobierania nauki jest zdolna do pracy. Osoba taka może skorzystać z objęcia jej ubezpieczeniem społecznym i w razie wystąpienia zdarzenia powodującego niezdolność do pracy, także całkowitą wraz z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, nabywa prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Prawo do renty rodzinnej przysługuje tylko takiemu dziecku całkowicie niezdolnemu do pracy, a także niezdolnemu do samodzielnej egzystencji, które nie miało możliwości uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc takiemu, które stało się niezdolne do pracy w czasie, gdy nie mogło podlegać ubezpieczeniu społecznemu z powodu wieku lub uczęszczania do szkoły. Posługując się tą logiką ustawodawca nie przyznał prawa do renty rodzinnej dzieciom zmarłego, które przed osiągnięciem wieku 16 lat lub przed ukończeniem szkoły stały się częściowo niezdolne do pracy, gdyż dzieci takie mogą korzystać co prawda z ograniczonych, lecz istniejących możliwości zarobkowych. Ta sama logika przemawia za wyłączeniem prawa do renty rodzinnej dzieci, które stały się całkowicie niezdolne do pracy, w tym także niezdolne do samodzielnej egzystencji, po osiągnięciu tego wieku i ukończeniu nauki, gdyż w stosunku do nich nie było przeszkód do podjęcia pracy lub innej działalności łączącej się z obowiązkiem ubezpieczenia.

Sąd Najwyższy, rozpoznając niniejszą skargę kasacyjną, w pełni zaaprobował powyższą uchwałę i uznał, że ma ona adekwatne zastosowanie do niniejszej sprawy. Wnioskodawca po ukończeniu nauki podjął zatrudnienie i mimo osłabionego zdrowia miał możliwość uzyskania własnych okresów składkowych i nieskładkowych; w konsekwencji również nabycia prawa do własnych świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Skarga kasacyjna nie kwestionuje, że wnioskodawca przez okres dwudziestu lat wykonywał pracę zawodową. Z ustaleń sądów wynika, że obecnie otrzymuje rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

W ocenie Sądu Najwyższego niesłuszna jest sugestia skargi kasacyjnej, że okres pogłębiającego się stanu chorobowego, powodującego częściową niezdolność do pracy należy zaliczyć do okresu całkowitej niezdolności do pracy w rozumieniu art. 68 ust. 1 ustawy. W szczególności konkluzji takiej nie można wyprowadzić z przytoczonego w skardze kasacyjnej art. 12 ustawy, z którego wynika, że niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie

rokuje odzyskania tej sprawności po przekwalifikowaniu, ani z art. 13 ustawy. Z art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy jednoznacznie wynika, że dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie do ukończenia 16 lat lub do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, jednak nie później niż do osiągnięcia 25 lat życia. Wykładnia semantyczna ani funkcjonalna tego przepisu nie pozwala na ustalenie daty początkowej powstania niezdolności do pracy w pierwszym dniu powstania częściowej niezdolności do pracy lub w okresie takiego naruszenia sprawności organizmu, które z czasem doprowadziło do powstania całkowitej niezdolności do pracy.

Przyjęcie odmiennej wykładni musiałoby wynikać ze szczególnego przepisu. Zwrócić w tym kontekście można na przykład uwagę, że naruszenie sprawności organizmu, z powodu którego doszło do całkowitej niezdolności do pracy musi powstać w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (obecny jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 982 ze zm.); przy czym pojęcia „całkowita niezdolność do pracy” i „naruszenie sprawności organizmu” nie są tożsame. Uprawniona jest przy analizie prawa do renty socjalnej konstatacja, że całkowita niezdolność do pracy i naruszenie sprawności organizmu mogą powstać w różnych momentach. Możliwe jest więc, że zmiany chorobowe u osoby, u której doszło do naruszenia sprawności organizmu, nasiliły się do tego stopnia, że uniemożliwią jej wykonywanie jakiegokolwiek pracy i uzasadnią nabycie prawa do renty socjalnej.

Unormowań takich nie ma jednak w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sugerowana w skardze kasacyjnej wykładnia aksjologiczna (względ na zasadę słuszności społecznej) nie może prowadzić do wykładni *a contrario* art. 68 ust. 1 ustawy.

Reasumując Sąd Najwyższy uznał, że do okresu całkowitej niezdolności do pracy, o którym mowa w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie wlicza się okresów częściowej niezdolności do pracy lub naruszenia sprawności organizmu, które powodowały i poprzedzały powstanie całkowitej niezdolności do pracy.

Mając na uwadze przedstawione wyżej kwestie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

O kosztach wywołanych wniesieniem skargi kasacyjnej rozstrzygnięto w oparciu o art. 98 k.p.c. oraz § 13 ust. 4 pkt 2 w związku z § 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).